

B. Kovács András

Nem egészen önkéntes száműzetésben

Bukaresti napló, II., 1982–88

Magamról és naplóm megírásának körülményeiről

1979-ben, hatévi tanárkodás után lettem újságíró, tanúja voltam hát a diktatúra utolsó évtizede zűrzavaros fordulatainak. Munkahelyem, az *Ifjúmunkás* című lap belső munkatársaként a román fővárosba kellett költözni, s az ottani viszonylag népes sajtókolónia tagjaként húztam le közel tíz évet. Mint mindennél a kommunista országokban, a hatalom a sajtót a propagandagépezet részének tekintette, Romániában azonban mindez a bedurvuló neosztálinista elnyomás körülményei között valósult meg, mely a többi ún. „szocialista” állam fokozatos belső liberalizációs folyamataitól merőben elütött. Magam számára vezetett szigorúan bizalmas naplóm híven tükrözi e körülményeket. Riporteri ambícióimat sokakhoz hasonlóan végül a rendszerváltás után tudtam csak teljesen kiélni, ezért amit a nyolcvanas években valóban gondoltam, azt többnyire naplómnak vallottam meg, ezért is vezettem sokszor szinte napi rendszerességgel. A kisebbség elnyomása akkor már leplezetlen durvasággal épült ki, s kezdtük sejteni, ami pár éven belül meg is történt, hogy a magyar sajtó felszámolásához fog vezetni. A tévé és a vidéki rádiók magyar adásai 1984-ben szűntek meg, a sajtó többi része sem járt volna különbül, ha a rendszer 1989-ben oly látványosan össze nem omlik. A kiemelt 1983-as szemelvény *A Hét* című értelmiségi hetilap élén bekövetkezett változásokról szól, arról, ahogy egy új szerkesztői csapatot állítanak a tekintélyesebb régiek helyére. Az említett szerkesztőségek ugyanis egy olyan kompromisszum jegyében születtek, melyeket 1968–69-ben kötött az akkor még tömegtámogatást kereső román pártvezető a magyar kisebbséggel, eme engedményt azonban a bedurvuló diktatúra az eszméletlen személyi kultusz, a nacionálkommunista fordulat után visszavonta, s szabadjárára engedve a kisebbségellenes uszítás szellemét a beolvasztás nyílt erőltetése felé vett irányt. A bukaresti magyar szerkesztőségek jóformán valamennyien, a románokkal egyetemben, a nagy sajtókombinátban, a Scânteia

B. KOVÁCS ANDRÁS (1949) újságíró, szociográfus, költő. Verseit KOLOZSVÁRI ANDRÁS néven publikálja.

Házban működtek, ott naponta találkoztak egymással a fővárosi sajtókolónia tagjai. Saját lapomnak az élén akkor már egy KISZ-aktivista állt. Naplómban a kollegákat általam adott neveken említem, ide másolom, ami róluk a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* idevágó szócikkében áll: „Az 1968-ban főszerkesztővé kinevezett Cseke Gábor irányítása alatt álló szakmailag jól képzett szerkesztőség szívesen olvasott, széles közönség előtt tekintélyes lapot szerkesztett. Más folyóiratokhoz, lapokhoz szegődött szerkesztők helyét tapasztalt újságírók vették át, mint Tar Károly, Nits Árpád, Zsehránszky István, Bodó Barna, Mirk László, Molnár H. Lajos; a fiatalítás okán léptek be a laphoz jó tollú pályakezdők, mint R. László Ferenc, Gergely Tamás, Székely Szabó Zoltán. 1979-től a lap főszerkesztője a korábban a KISZ-apparátusban dolgozó Varga József. A távozó szerkesztők helyét Hadházi Zsuzsa és Nagy L. Róbert vette át.” Magam 1982 és 88 között voltam a lap belső munkatársa.

1983

Szeptember 23.

A fiatal költő (Szócs Géza) ügye, úgy látszik, megoldódott: közölhet újból. Lenyelték. Oka: a nyilvánosság védelme alá helyezte magát. Itt járt Bukarestben, és rengeteg családot végiglátogatott. Szándékosan. Ez történhetett nagyban is. Emezek azt, hogy ki írta a Memorandumot, nem is firtatták: eleve azt akarták bizonyítani, hogy külső kohlomány vagy sugallat műve volt.¹

Más. Örök szerelmeim újabban másfél hétig tartanak. De az a kislány állandóan az eszemben jár. Hol kedvesnek, hol számítóknak, hol naivnak, hol dörzsöltnek látom. Jól nézünk ki!

*

Fellini: *Cabiria éjszakái*. Selyemfiúja belöki a tóba és elrabolja a pénzét. Zárójeleket: a férfi, aki házassággal hitegette, kicsalja a szakadékos partra, de fél belögni. Cabiria rájön szándékára, kéri, követeli a halált. Kissé megdöbbenem, amikor azt válaszolja a kezét számításból megkérő szélhámosnak, hogy – Hiszen nem is ismeresz!

Szeptember 25.

Aktívlista hazajött Kézdialmásról. Anyjától 50 baniért vásárolják fel a hullott almát a hatóságok, 70 baniért a szedettet, amit 6,50-ért adnak a zöldséges üzletekben.

Szeptember 28.

Négy napig kocsit festettem.

1 Szócs Géza végül 1986 augusztusában távozik Romániából, egyik társa már 1983-ban elment.

Kis második elemista „barátom”, akivel a kocsit mázoltuk, meséli, hogy őt és padtársát megfenyegették, visszaküldik az elsőbe, ha nem hagyják abba a folytonos bakalódást. De miért veszekedtek? – kérdem. Ők tulajdonképpen nem veszekednek, hanem karizmaikat fejlesztik, hogy erősek legyenek. Hogy ki tudja lenyomni a másik karját. – Íme, a megoldás. Az állandó szidás és fenyegetőzés helyett a racionális feloldás lehetősége. Csakhogy ahhoz előbb el kell beszélgetni a gyerekekkel, vagy megérezni, hogy miről is van szó. Erre azonban nincs érkezése a tanító néninek. Mire van?

Október 3.

Ún. „egyéni” beszélgetések folynak a pártalapszervezetekben. Megdöbbenően hallom, hogy titkárunk szerint megsértettem egy tanárt, engedély nélkül bementem egy osztályba, és ígéretem ellenére közzé tettem valakinek a nevét. Ez a hülye kémkedik utánam vidéken. – Miért nem tudtam én eddig erről? – kérdem. – A vezetőség tudta – feleli. Legalább féléves ügy, most tartotta alkalmasnak elővenni. Ütődöttsége még sokba kerülhet egyszer neki. Bizalmi háritott. A főszerk felolvassa a KB határozatát a Firtos biciklitúra ügyében:² fő vádpont az, ahelyett, hogy az 50 ifjú román, magyar, német stb. nemzetiségű lett volna, csak magyarokból állt a társaság. Túrhetetlen. Megrovásban részesítették őt magát is. Ceausescu Nicutól maga az apja kérdezte meg, hogy mi is történt. Minden akcióról lemondunk, jelenti ki végül, csak írunk, és kész! Örvendjünk, hogy a nyolc oldalból csak kettő az övék és hat még mindig a mienk.

Október 7. (éjjel)

Fröccs fizetésemelést kért Aktívapistától. Válaszképpen közölték vele is, Szarkával is, ha valahol nagyobb fizetést kapnának, rögtön hajlandó áthelyezési kérényüket aláírni. Kifogásolták, hogy Molnár H. Lajos milyen kényelmesen él, csak beszélget,³ és ebből lesznek az anyagai. Mire Árpi szükségesnek tartotta beismerni, hogy az ő fizetésének a felét Molnár H. keresi meg, mert őérette veszik a lapot.

Ezeknek egy dicső programjuk van: gürcöljön hozzájuk hasonlóan mindenki! Szenvedjen mindenki! Legyen boldogtalan és elégedetlen, ha már ők azok. Elvégre mindannyian egyenlők vagyunk.

2 Az *Ifjúmunkás* szerkesztősége a korábbi években minden nyáron szervezett egy táborozást jutalomként legjobb olvasóinak. Az utolsó kettőt botrányba fullasztották, hogy véget vethessenek e gyakorlatnak.

3 Molnár H. új sorozata egy kiváló ügyvéddel készült pompás jogi esetmagyarázatokból állt, fordulatosan elmesélve és olvasmányosan megírva, mely egyszerre volt jogszabályismertetés, az igazságszolgáltatás berkeibe is bevilágított, és az egyes esetek révén társadalmi háttérét is adta egy-egy történetnek, még hozzá mind a hivatal, mind a jogász, mind az alperes szemszögéből.

Október 7., délután

Aktivpista elmesélte a kettők összeesküvését. Szarka szerint ő olyan fizetést kap, mintha középiskolai végzettsége lenne csupán. Egy nő a Femeiától, akinek az összes adatai megegyeznek az övével, 3200 lejt keres, míg ő 2600 valamennyit. Erre A. fölment a személyzeti osztályra, és kiderült, hogy annak a nőnek 2600 lejt az alapfizetése. Különbözik a lapok A és B, ezen belül 1, 2, 3-as kategóriákba vannak sorolva, tehát 5-6 (?) osztályba a példányszám és a szerkesztőség nagysága szerint. A *Scînteia* mint pártlap az élen, utána az *Előre*, a *Flacăra*, a *Neuer Weg*, a *România Liberă* stb. Mi talán az 1-es vagyunk, és ezért a *Scînteia tineretului* és a mi főszerkesztőnk fizetése között 1300 lejes különbség van (amazé 6 ezer valamennyi). Szarka továbbra sincs megelégedve. Honoráriumot is keveset kap – véli. A tavaly 3000 lejt vágott zsebre külpolitikai rovata után, az utána következő 1600 vagy 1700 lejt, és még neki áll feljebb. Szerinte Molnár H. egész nyáron nem írt semmit, csak a fizetését vette fel. Árpi: De ő adja el a lapot! Erre ők: De ők is írnak úgy!

A nagy tragédia az, hogy ennél a lapnál a két legfiatalabb kiegészítőben és morális érzék hiányában is élen jár.

Ebben a két szegény nagyokosban homályosan ott él, hogy ők becsapottak. De mivel ez csak homályosan él bennük, csak sejtik, ezért minden igyekezetükkel azon vannak, hogy ne legyenek balekok, és a közvetlen környezethez viszonyítva nem akarnak azok lenni – ezért kapálóznak olyan esztelenül, a bűnösöket ott keresve, ahol nem találhatók. Így lesznek valóban balekok.

Árpi válasza arra, hogy Fröccs is ír úgy, mint Molnár H.: „Ja, hogy úgy fogod te is a tollat, az meglehet...”

Október 11-17.

Csíkban a Kamaszt „gyóntattam”. Nagyszerű gyerek a maga nyíltságában. Tíz szalagnyi felvétel.

Október 19.

Szüleimtől az első nemzedékiség, mozgalmiság miatt – az volt minden oktalan vágyuk, hogy nulláról induljanak minden tekintetben – a légüres teret örököltem meg társadalmi kapcsolatok dolgában. Ezt betömni, kitölteni, az elveszett valóságot visszaszerezni lettem újságíró. Egyénileg azért belerokkanhat az ember, ha sikerül is.

Október 21.

Az Ifi fordított *Előre*. Ahelyett, hogy a bukaresti belső, életidegen stb. normákat rákényszerítenék a tudósítókra, hagyják őket érvényesülni, a riporter érzelmet nem fojtják el, a valóságot beengedik a lapba. A lap vidéken készül, itt csak összeállítják.

*

Némi lelkiismereti tisztázatlanságra vall, hogy keresem a jogalapot, a morális alapot az *Egy kamasz vallomásai* című sorozatomhoz. Mi jogon avatkozzam be az életébe? Az nem elég, hogy a szüleire és a középiskolára vonatkozó részeket érettségije utánra halasztom, egyéb is kell. Hogy 1. szerelme megszilárdításához nyújtok segítséget, és megerősítem abbéli hitében, hogy jó úton jár. Hogy 2. szüleivel szemben nyújtok támaszt – abszolút helyes módon, nem szembeállítva őt velük. A rossz lelkiismeret onnan van, hogy nem egészen értem, miért tárják fel ezek a lelküket előttem. Nem a zaklatottsággal való visszaélés-e az, amit teszek?

Huszár Sándor, Horváth Andor, *A Hét*

Október 22., szombat

Főhullás, a két H-t kirúgták *A Hét* éléről. „Pár héttel ezelőtt Huszár fölment Stefănescu elnökhöz a Művelődési és Nevelési Tanácshoz (a lap ennek az orgánuma), hogy azt beszéljék, Lázár Edit vagy Barabás István lesz az utóda, szeretne tisztán látni. Legyen nyugodt, titkársági határozattal nevezték ki, csak a titkárság válthatja le. Persze senkinek sincs monopóliuma a beosztására. Erre tegnap, pénteken az egyesülési cikk illusztrációs anyaga megfordítva, fejfel lefele jelent meg, ma pedig a két H-t menesztették.

Közben kiderül, hogy apám számfelelős volt, és ő jól adta le és küldte át a nyomdába az illusztrációt, megvan róla a kefelevonat. Tehát a képet, a klisé-t lenn a rotációs gépen fordította meg valaki.

Ma reggelre berendelték a szerkesztőséget, Stefănescu felment a KB Titkárságára, és megváratta őket, majd megjött a döntéssel. A Tanács elnöke felolvasott egy indoklást: nem csupán a klisé-ügy a baj, hanem már pár hónapja csapnivalóan dolgoznak, sem a mangaliai beszédet,⁴ sem a fejedelemségek egyesülését nem ünneplik és taglalják kellőképpen, elharapózott az intellektualizmus a szerkesztőségben. Állítólag országos botrányt váltott mindez ki, állandóan csengetnek a telefonok. (Holott lefoglalták az egész példányszámot még a postán, és ma reggel újranyomták a lapot a visszafordított klisével. Még azelőtt a kivizsgáló bizottságot Huszár megkérdezte: Ha román lapról lenne szó, ugyanígy járnának-e el? Mire Stefănescu: Ilyesmi román lapnál nem fordulhat elő!) Ki akar hozzászólni? Hosszú csend után apám: ő nem vezetőségi tag, de kéri, hogy szankcionálják őt is, különben súlyos hibának tartja, ami történt, ő mint

4 Ismételjük meg, ideológiai fordulatként hivatkoznak azóta is rá. Korábban a főtitkár észak-koreai látogatása után, a keleti példától is ihletve talán, új kurzust hirdetett, szakítva a '68-72-es évek közti enyhülés és szövetségeskeresés szellemével. Az 1971. év júliusi tézisei után a művészet szoros pártellenőrzés alá került, a neotalitarizmus hivatalos irányzata beszűkíti a témaválasztást, annak középpontjába a Conducător személyi kultusza, a szélsőséges nacionalizmus kerül történelmi allegóriák és monstre politikai, szociális és sportrendezvények formájában. 1983-ban Mangalián ismételten ezeket kanonizálta egy indulatos beszédben.

aktivista továbbra is a pártot szolgálja, és véleménye szerint az egész szerkesztőség, élen a főszerkesztővel levonta a megfelelő következtetéseket az esetből.

Több önkéntes jelentkező nem volt, felszólították hát a párttitkárt, valamit dadogott, erre leültették. Belekapaszkodtak abba, hogy apám szerint az ellenőrzést fokozni kell. Végül Huszárt is felállították. Lírai volt: Ő nagyon örvend ennek a 13 évnek, hasznosan telt el. Jó, de a hibák?! – szoltak közbe. Okosan válaszolt – mondja apám. Engedjék meg neki, hogy mostani feldúlt állapotában ne beszéljen róluk. Elismeri, hogy változtak az idők, ő nem tudott mindenben lépést tartani velük... Stefănescu szerint a fejlődés persze dinamikusan halad előre, s ezt követni és tükrözni kell. Horváth kijelentette, hogy propagandistának tekinti magát a továbbiakban is, és azt kérdezte, hogy aláírási (közlési) jogukat érinti-e a leváltás. A válasz: nem. Aztán az utód nagy kínosan vállalta önmagát. A Lazics volt felesége, Lázár Edit lett az új főszerkesztő, Barabás a helyettese.

Apám szerint ilyen hangnemben még nem volt soha részük, nem hitte volna, hogy egy ismert íróval ezt megtehetik, főleg nem épp a főtítkárt egy külföldi látogatása kellős közepén. Ami arra vall, hogy a döntést korábban hozták meg.

Gálfalvi szerint a Huszár-Koppándi-meccs nem ért még véget. Huszár szerint neki így a jó, ahogy történt, az lett volna rettenetes, ha maradnia kell.

Otthon anyám: „Huszár arra ment rá, hogy nem hallgatott rád!”. Ez egy kicsit erős volt. A beszélgetés oda konkludált, hogy ezekkel nincs mit kezdeni, magunkat őrizzük meg. Apám már nem reméli, hogy megéri a végét, és igaza van. Anyám kizárólag mindent csak a család szemszögéből ítél meg.

Érdekes megjegyzése Stefănescunak, hogy „most, amikor teljes ozmózist akarunk a nemzetiségekkel, épp most...” Nocsak. Az értelmező szótár szerint: „Ozmózis: *Fiz.-Biol. Folyadékoknak porózus válaszfalon való átáramlása Vegy. Két oldat egymásba áramlása a csak az oldószert áteresztő hártján át*”. Szép!

Apám végül töprengéseibe mélyed: hogyan ítélik meg őt (nem számít tehát tapasztalt kádernek sem, ha nem kapott bár ideiglenes megbízatást, de csak két éve lenne a nyugdíjig!), és mivel a politikai ideológiai rovatért ő felelt, jó lenne most azt leadni valaki másnak, és a tulajdonképpeni szerkesztőségi főtítkári teendőkre szorítkozni ezen túl. Spekulált, spekulálgatott...

Közben cseng a telefon. Az új főszerkesztő. Hogy apám az egyetlen fix pont az életében, rendeljen még egy egyesülési cikket erről és erről a kötetéről, és legyen benn hétfőn fél kilencre. Na, bumm! Mikor neki fő gondja, hogy ki álljon a buliból és ne kelljen a várható politikai és ideológiai harcból kivennie a részét. „Olyan zavarosan látok az utóbbi időben...” De ő legalább morális lény, anyám már egy évtizede legszebb törekvéseimben hibáztat állandóan azon a címen, hogy félt. Holott másról van szó. Azt nem veszi észre, hogy morális tartalékok nélkül nem tudnám kibírni az előttem álló pár évtizedet.

Tehát fölvázoltak egy bizonyos vonalat, és a nagy napilaptól hozták át az ottani szellem reprezentánsait. Ilyenkor mindig hiba csúszik a számításba, lévén a legbonyolultabb alkatrészről, az emberről szó. De egyre kevésbé hibáznak az utóbbi időben.

Újabb. A gyűlés után a két újonnan kinevezettet, Lázár Editet és Barabás Istvánt félrevonta Traian Stănescu. Elmondott egy példázatot: van objektív bűnösség is, nem csupán szubjektív – vélte –, pl. ha valaki kocsiában kioldódik a fék más hibájából, de ő üt el valakit, akkor őt teszik felelőssé érte. Huszárnak kellett-e vajon ebből értenie? Miért nem neki mondta el? Vagy magát mentette?

Minden magyar szerkesztőség számára adtak leckét, az biztos.

Október 24.

Nálunk fizetésnap.

A Hétnél az új főnökasszony nem hívott össze gyűlést, mondván, hogy „mi dogozunk, nem beszélünk”. Egyenként hívta be a kollégákat, és adta ki utasításait. Az összeállított lapszám minden egyes írását maga fogja elolvasni. Pontosításokat kapott Enachétól (a KB propaganda titkár), hogy főleg hazai tudomány és hazai politika legyen a lapban. Apámnál maradt egy kor- és kórdokumentum, az új lapterv: ezentúl 4 oldal politika, 2 tudomány és 2 művészet, de az kizárólag a *Megéneklünk, Románia!* fesztivál rendezvényeiről. A kis X szerint: Hetente megjelenő *Előre* leszünk. Ha kell, mind a 12 oldal politika. Verseket rendeltek az egyesülés tiszteletére...

Okos-e ez a 180 fokos, átmenet nélküli fordulat?

*

Aktívista meséli, hogy egyszer felterjesztett Ceaușescu Nicunak egy tematikus tervet, és abban az állt, hogy a falusi és a munkásifjúság mellett a fiatal értelmiségiekkel is foglalkozni kell. „Azok mik? Azok nem sorolhatók be máshova?” – szólt közbe Nicu. Látom rajta, hogy lecke volt a számára.

*

Az új főszerkesztő aranyköpése: Stilizálni nem kell, a szerkesztőnek kötelessége nyomdakész kéziratot leadni. Apám: ő ceruzával a kezében szokott olvasni..., de ha nincs szükség szakmai tudásra...

Apám szerint a lap nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, és ezért indítottak új kurzust. A tévéhez állítólag Gyarmat Jánost helyezik majd ki, szintén az *Előretől*. Mindenüvé bizalmi emberek és szellemi tizedrangúak rajzanak szét. Tehát eddig tudatosan engedtek meg bizonyos önkifejezést – de amikor az már önvédelembe ment át, „objektív okokból lecserélik a mikrofonokat és hangszórókat”. Átszerelik a szerk.-et.

Rendkívül jellemző, amit Stănescu megjegyzett: a magyarországi lapokból való átvétel dolgában vigyázni kell, mert ott más a rendszer, a lapok nem mind tükrözik a hivatalos álláspontot. Ezek után ezzel is számolni fognak?

Október 25.

A teljhatalmú úr a taktikát felesleges fényűzésnek vagy kacatnak tekinti.

Október 26.

Rányitom apámra az ajtót. Elmélyülten tesz-vesz az íróasztalán. Volt egy komoly beszélgetése az új vezetőséggel, talán sikerül a lapot megmenteni, kap azért valamit az olvasó is. Az *Előretől* márkás neveket kérték, kölcsöncikkeket. Az első szám, a 44. nem is lesz olyan rossz. Látom, hivatástudata is megszólalt. Valóban rá várt az a feladat, mint a régi vezetőség egyetlen megmaradt tagjára. „Nem vagyok azon a véleményen, hogy hagyjunk mindent összeomlani, mert minél rosszabb, annál jobb.” Ő maga olvasószerkesztői munkakört is kaphat. Ez kedvére való lenne, úgy hiszem. A többiekre meg terepmunka és utazgatás vár. Írjanak! – ez a főnökség álláspontja. Nekik az úgy jobb.



Kalocsai Emikő: Várakozók, 2021–2022 (ábril, vászon, 100×80 cm)